

NACZELNE DOWODZTWO W.P.

(Sztab Generalny)

Oddział II

Z. Nr. Szt. Gen. 11400/II

Adjut. Generalna.

1616/93

Sekcja Zachodu.

REFERAT WOJSKOWO INFORMACYJNY

z dnia 27. Września 1919.

W E G R Y.

=====

Ogólne zestawienie wydarzeń na Węgrzech w cza sie
do 9. VI. do 24. IX. r.b.

W celu zlikwidowania wojny, rozpoczętej w maju r.b. między Węgrami a Czecho Słowacją z jednej i Rumunją z drugiej strony, prezes Rady Najwyższej w Paryżu p. Clemenceau wystosował dnia 9. czerwca r.b. notę do wspomnianych państw.

W myśl tej noty Węgry miały zaprzestać wszelkich kroków zaczepnych i cofnąć swe wojska na linię demarkacyjną z dnia 13.11.18. r., po wypełnieniu czego, Rumuni mieli opuścić okupowane przez nich terytorja republiki Węgierskiej.

Do faktycznego jednak zawieszenia działań wojennych doszło dopiero 24. Czerwca, w którym to dniu Węgierski gen. Boehm wstrzymał akcję bojową na całym froncie i rozpoczął ewakuację swoich wojsk poza linię demarkacyjną.

Rumuni także zaprzestali działań wojennych, lecz wojsk swoich nie cofnęli z okupowanych przez nich terytorjów węgierskich.

Budapeszt w tym czasie stał się widownią wielkich ruchów na tle nacjonalistycznym i zamachów przeciw komunistycznemu rządowi Beli Kuhna, na co ten ostatni przy pomocy Czerwonej Gwardji i t.zw. "Keninfiuków" (Chłopców Lenina) odpowiadał bezwzględny terorem.

Jednym z najważniejszych czynników ruchu nacjonalistycznego na Węgrzech był utworzony początkowo przez hr. Karolyiego,

rząd Szegedyński, na czele którego stanął słynny nacjonalista węgierski Desider Abraham.

Rząd Szegedyński od początku swego istnienia rozpoczął tworzyć ochotniczą armję nacjonalną dla walki z bolszewikami węgierskimi. Aczkolwiek rząd szegedyński w walce z bolszewizmem na Węgrzech dążył do wspólnego z Rumunami celu, ci ostatni jednak, niedowierzając nacjonalistom węgierskim względem siebie, zajęli wręcz wrogie stanowisko w stosunku do rządu szegedyńskiego. Włoski przedstawiciel wojskowy w Budapeszcie ppułk. Romonelli, zdołał wszakże wyszukać wspólną platformę między rządem Szegedyńskim i Rumuńskim.

Dnia 27. czerwca r.b. rząd szegedyński zawarł układ z Rumunami w sprawie militarne go współdziałania przeciw Beli Kuhnowi.

Z pomocą Rumunji rząd szegedyński w przeciągu zaledwie 10 dni stworzył silną armję ochotniczą (około 30000), w skład której weszły istniejące już przedtem "Dywizja szeklerów" i "Bataljon Zemsty" (1800 oficerów)

Rozurhcy antibolszewickie na Węgrzech przybierały coraz gwałtowniejszą formę, na co w znacznej mierze wpłynął głód, wywołany blokadą Węgier. Ruch nacjonalistyczny przeniknął do armji czerwonej, w której rozpoczęła się dezercja do armji Szegedyńskiej. Ceka Kuhn zdając sobie sprawę z całej powagi sytuacji, jaka się utworzyła wewnątrz państwa, zamierzył spróbować chociaż oręża czerwonego na zewnątrz państwa, a tem samem odwrócić uwagę społeczeństwa węgierskiego od anarchji wewnętrznej.

Korzystając z niedotrzymania warunków zawieszenia broni ze strony Rumunów, którzy nadal pozostawali na okupowanym przez nich terytorjum węgierskiem, Bela Kuhn dnia 21 lipca wystosował notę do Clemenceau, w której oświadczył, iż uważa umowę zawieszenia broni z Rumunją za (nieistniejącą) nieważną. Tegoż

dnia siłą 8-9 dywizji uderzył zniemacka na Rumunów. Przednie straże Rumuńskie cofnęły się przed przeważającym nieprzyjacielem który przeprowił się przez Ciszę w wielu miejscach i opanował między innymi miasta: Hödmezö Vozarhely, Csongrad, Tiszaföldvár, Mezötúr, Tisza füred i Tokaj.

Dnia 22 go czerwca r.b. wojska rumuńskie łącznie z wojskami Szegedyńskimi przeszły na całej linii do kontrafenzywy, a w następnych dniach odebrały wszystkie miejscowości, poprzednio zajęte przez Madziarów i zmusili tych ostatnich do odwrotu, który przybrał kształt panicznej ucieczki.

Zdemoralizowane wojska Beli Kuhna masowo zaczęły przechodzić na stronę Rumunów, reszta zaś w panice poczęła rozbiegać się na wszystkie strony.

Scigające ich wojska Rumuńskie przeszły na całym froncie przez Ciszę, i nie znajdując prawie żadnego oporu pomaszerowały na Budapeszt.

Dnia 2 sierpnia wojska Rumuńskie dotarły do miasta Gödöllé odległego o dzień marszu od stolicy Węgierskiej, a wojska Szegedyńskie zajęły Csegled.

Bela Kuhn, widząc zbliżającą się katastrofę opuścił Budapeszt, wyjeżdżając do Brucku, skąd po krótkich pertraktacjach z rządem austriackim udał się do Wiednia, gdzie został internowany. W Budapeszcie zaś w nocy z 1go na 2go Sierpnia odbyło się historyczne posiedzenie wszystkich Rad Robotniczo Żołnierskich, na którym zapadła decyzja ustąpienia całego rządu Beli Kuhna na rzecz nowego socjalistycznego rządu Peidla.

Wstrzymany chwilowo w Gödölé na skutek interwencji koalicji, marsz rumuńskich wojsk ze względów strategicznych rozpoczął się w dalszym ciągu i z 2 na 3 sierpnia stanęli Rumuni na przedmieściach Budapesztu.

Aby nie dopuścić do zajęcia samej stolicy Węgry wszczęli rokowania z Rumunami. Władze Rumuńskie postawiły jako pierwszy

warunek zawieszenia broni, ustąpienie rządu socjalistycznego na rzecz nowego rządu koalicyjnego. Ententa chcąc odegrać rolę rozjemcy w zatargu między Rumunami, a Węgrami zażądała natychmiastowego wstrzymania dalszych ruchów wojsk rumuńskich, do przybycia specjalnej aljanckiej komisji śledczej do Budapesztu.

Rumunja jednak postanowiła widać całą sprawę załatwić na swoją rękę i dnia 4 go sierpnia wojska rumuńskie pod dowództwem generała Mardarescu obsadziły Budapeszt wraz z okolicami, a temsamem okupowały całe Węgry.

Po dokonaniu tego aktu, władze rumuńskie zaproponowały rządowi węgierskiemu następujące warunki zawieszenia broni.

Zredukowanie armji do 15000 ludzi; oddanie Rumunom wojennego ekwipowania; zatrzymanie robót w fabrykach wojskowych; wydanie Rumunji 50% taboru kolejowego, 50% taboru wodnego (statków), 30% maszyn rolniczych, 30% ilości bydła, 20000 wagonów pszenicy i żyta, 10000 wagonów kukurydzy, 15000 wagonów owsa i paszy. Pozatem Węgrzy mieli jeszcze utrzymać swym kosztem 300000 żołnierzy rumuńskich do chwili podpisania traktatu pokojowego. Termin przyjęcia warunków naznaczono dnia 15.8.19. Koalicja ostro zaprotestowała przeciw samowolnym zarządzeniom władz rumuńskich jak też i przeciwko warunkom zawieszenia broni, pod groźbą wstrzymania pomocy finansowej i ekonomicznej.

Dla poparcia swoich żądań Rada Najwyższa wyłała do Budapesztu 2000 żołnierzy angielskich i 4ch generałów (franc.ang.amer. i włosk.) którym poleciła objąć komendę nad wojskiem koalicyjnym na Węgrzech, oraz nad rumuńską armją okupacyjną.

Wowoutworzony rząd Węgierski Peidla bardzo mało różnił się od dawnego komunistycznego rządu Beli Kuhna i jako taki nie był uznany przez koalicję, jak też nie zyskał poparcia większości narodu węgierskiego. Koalicja zażądała utworzenia rządu koalicyjnego, reprezentującego cały naród węgierski, a nie poszczególne stronnictwa jego.

poszczególne stronnictwa jego.

W zabiegach nad utworzeniem rządu koalicyjnego najpopularniejszą okazała się partja Dr. Friedricha Stefana (był. sekretarza Nationalratu) chrześcijańskich nacjonalistów.

Pod naciskiem większości opozycyjnej i na żądanie koalicji z 6 7 sierpnia socjalistyczny gabinet Peidla podał się do dymisji. Najwyższą władzę na Węgrzech powierzono, ze zgodą misji koalicyjnej popularnemu patryocie węgierskiemu, Arcyksięciu JOZEFOWI HABSBUROWI, synowi Arcyksięcia Friedricha, b. Dcy armji Austro Węgierskiej.

Nowomianowany regent węgierski polecił dr. Friedrichowi utworzyć nowy gabinet ministrów. W skład tego gabinetu weszli:

Dr Stefan Friedrich	prezydent ministrów
Semesso	minister spraw wewnętrznych
Dr. Irma	" " zagranicznych
gen. Sznetzer	" wojny
Dr. Grün	" finansów
Dr. Szyllery	" zdrowia publicznego
Dr. Bleyer	" mniejszości narodowe
Dr. Szaszy	" justycji
Györn	" rolnictwa

Nowy rząd prowizoryczny starał się zbliżyć z rządem Szegedyńskim, aby z jego udziałem stworzyć gabinet koalicyjny.

W tym celu w dniu 8. sierpnia zjechali się na konferencję do Wiednia wybitni działacze Węgierscy rozmaitych odcieni politycznych, jako to: Lovaszy (demokrata), Baszenyil, Garami (socjal. Buchinger 6socjal.), hrabia Bethlen (przedstaw. rządu szegedyńskiego), hr. Bauffy, hr. Burjan i inni.

Konferencja nie doprowadziła jednak do porozumienia z rządem szegedyńskim, przeciw któremu, jako reakcyjnemu i działającemu z ramienia Rumunji, ostro wystąpili przedstawiciele partji socjalistycznych.

Po długich rokowaniach utworzono dnia 14. sierpnia Nowy

rząd prowizoryczny, lecz bez udziału w nim przedstawicieli rządu szegedyńskiego.

Na czele nowego gabinetu węgierskiego stanął Marcin Lovaszy jako prezydent ministrów. Inne teki ministerjalne zostały obsadzone, jak następuje:

hr. Andrassy	minister	spraw zagranicznych
Dr. St. Friedrich	"	wojny
Garami	"	skarbu
Chabot	"	rolnictwa
Peidel	"	opieki społecznej
Houszar	"	oświaty

Arcyksiążę Józef, objąwszy władze regenta Węgier, wysłał 8 go sierpnia z Budapesztu do prezesa konferencji pokojowej Clemenceau orędzie, w którym żądał uznania nowego rządu węgierskiego przez państwa Sprzymierzone. Ententa jednak w tej kwestji zachowała pewną rezerwę, oczekując przede wszystkim decyzji węgierskiego zgromadzenia narodowego, jak też przywrócenia porządku na Węgrzech.

Warunki zawieszenia broni, postawione Węgrom przez Rumunów Arcyksiążę Józef (według doniesienia z Bukaresztu 11.8.19.) przyjął w całości.

Naczelne Dowództwo rumuńskie objęło de facto całą władzę na Węgrzech, zastosowując rekwizycję i najrozmaitsze represje względem ludności węgierskiej. Obecność komisji śledczej koalicyjnej w Budapeszcie nie wpłynęła bynajmniej na zmianę kursu polityki rumuńskiej względem Węgier. W rezultacie Rada Najwyższa wystosowała 8go sierpnia r.b. ostrą notę do rządu rumuńskiego o natychmiastowym zaprzestaniu rekwizycji, jak też opróżnieniu przez wojska rumuńskie okupowanego terytorjum węgierskiego.

Rząd Rumuński w odpowiedzi na notę wyraził ze swej strony życzenie rozwiązania kwestji węgierskiej w przyjaznym porozumieniu z państwami sprzymierzonymi, co zaś do opróżnienia te-

rytorjum węgierskiego, zaznaczył, iż uskuteczni to wówczas tylko, gdy się utworzy wybrany przez naród definitywny rząd, który da gwarancję przyjętych zobowiązań.

Sprawa utworzenia definitywnego koalicyjnego rządu napotykała coraz większe trudności z powodu niemożliwości znalezienia wspólnej platformy między stronnictwami konserwatywno nacjonalistycznymi, a socjalistyczno demokratycznymi.

Czecho Słowacja i Jugosławia zaprotestowały przed Radą Najwyższą przeciw uznaniu Arcyksięcia Józefa. W samym Budapeszcie przeciw regentowi zaczęła się wzmacniać opozycja.

Arcyksiążę Józef szukając opory swej władzy w wojsku, nadał armii szegedyńskiej nazwę gwardji węgierskiej, a oficerom jej liczne nominacje.

W związku z rosnącą opozycją przeciw Arcyksięciu Józefowi nastąpił kryzys ministerjalny, skutkiem którego dnia 15. sierpnia gabinet Lovaszy podał do dymisji, a miejsce jego zastąpił nowy, trzeci z rzędu po upadku Beli Kuhna, gabinet pod przewodnictwem Dr. Stefana Friedricha.

W skład tego gabinetu weszli, jak następuje:

Dr. Stefan Friedrich	minister	prezydent
Marcin Lovaszy	"	spraw zagranicznych
Bar. Zygmunt Perenyi	"	" wewnątrznych
Johann Grün	"	finansów
Franz Heinrich	"	handlu i przemysłu
Gen. Franz Szneter	"	wojny
Georg Baloghy	"	justycji
Rubinek	"	rolnictwa
Karl Huszar	"	oświaty
Andreas Csillery	"	zdrowia publicznego
Jakób Bleyer	"	mniejszości narodowe
Stefan Haller	"	propagandy
Johann Mayer	"	drobn.włas.n.ziemsk.
hr. Paweł Teleky	"	od spraw pokojowych
Daniel Olasz	"	pracy.

W międzyczasie, korzystając z militarnego osłabienia, jak też i wewnętrznej sytuacji Węgier, państwa ościenne okupowały niektóre pograniczne części Węgier.

Tak Czesi zajęli 12. sierpnia 19 przyczulek mostowy Presz-burga, a nieco później zagłębie węglowe Satoralja Ujhelli i część komitatu Wieselburskiego: Edelthal i Kitsee.

Rumuni zajęli Szekesfehervar (Stuhlweissenburg), Eger (Erlau), a także zagłębia węglowe: Tata, Dorog, Felső Galla i Salgo Tarjan.

Jugosławianie okupowali miejscowość między rzeką Kerką, Mur-em, a austracką granicą. Dnia 20.8.19. wojska serbskohorwackie zajęły północny Banat (Deska, Klein Sambor i Sirinj.)

Około 18. sierpnia zachodnio węgierskie komitaty: Odenburski i Eisenburski ogłosiły niezależność swoją od Węgier i przyłączenie do Austryi. Rząd niemiecko austracki notą z 18. VIII. do Rady Najwyższej zażądał upoważnienia Austrii do obsadzenia wspomnianych komitatów przez swoje wojsko.

W tej kwestji rząd węgierski oświadczył austriackiemu rządowi, iż podda się tylko decyzji Rady Najwyższej i nie dopuści do samowolnej okupacji komitatów węgierskich. Komitaty zostały silnie obsadzone przez wojska węgierskie (część dyw. Seklerów).

Utworzenie 3 gabinetu pod przewodnictwem Friedricha i ogłoszenie przez niego wyborów do konstytuandy węgierskiej na dzień 20. września nie uspokoiło wewnętrznej sytuacji Węgier. Kryzys gabinetu trwał w dalszym ciągu, gdyż lewicowe stronnictwa pozostawały nadal we wrogim stosunku do rządu, domagając się przede wszystkim usunięcia Arcyksięcia Józefa. Pozycja Regenta stała się chwiejną. Przeciw niemu, oprócz Checho Słowacji i Jugosławji wypowiedziała się także Ameryka i wreszcie Ententa, która odmówiła mu swego uznania. Dnia 23. sierpnia Arcyksiążę Józef abdykował, oddając ster rządów Państwa w ręce Prezydenta

Lovaszege, partje: nacjonalno robotnicze, węgiersko mieszczańska, nacjonalno liberalna. i pokojowa.

Blok Lovaszy'ego postawił sobie za zadanie przeciwstawić opór partjom Friedricha, aż do obalenia jego rządu, aby po ustąpieniu tego ostatniego, utworzyć nowy rząd z przedstawicieli Bloku. W wewnętrznej polityce blok miał przeprowadzać demokratyzację zaś z zewnętrznej trzymać się orientacji aljanckiej.

Władze rumuńskie na Węgrzech w końcu sierpnia zabroniły oficerom węgierskim noszenia mundurów, odznak wojskowych jakoteż oręża i ogłosiły ich na prawach internowanych wojskowych. Po-
zatem w niczem nie zmieniły dalszego kierunku swojej polityki na Węgrzech.

W drugiej połowie sierpnia i początkach września Ententa wysłała ponownie szereg protestujących not do rządu rumuńskiego. Ponieważ rząd Rumuński oznajmił, iż żadnych wysłanych radjotelegraficznie not nie otrzymał, Rada Najwyższa delegowała do Bukaresztu angielskiego dyplomatę Sira Georga Clark'a dla wręczenia noty osobiście rządowi rumuńskiemu. Dnia 6 go września Georg Clarke przybył do Bukaresztu, gdzie wręczył prezyd. ministrów przywiezioną z sobą notę, w której Rada Najwyższa żąda bezwzględnego opuszczenia Węgier przez wojsko rumuńskie, wstrzymania dalszych rekwizycji, i oddanie komisji aljanckiej w Budapeszcie zarekwizowanych już poprzednio przez władze rumuńskie towarów, dla ogólnego podziału. Niewypełnienie warunków noty pociąga za sobą zerwanie przyjaznych stosunków Ententy z Rumunją.

Blok Lovaszy'ego dotychczas jeszcze nie konkretnego nie zdziałał w kierunku utworzenia nowego rządu, natomiast prezyd. Stefan Friedrich trzyma się mocno na swym stanowisku i rząd jego prawdopodobnie będzie uznany przez Ententę, która chce jaknajprędzej rozpocząć pertraktacje pokojowe z Węgrami.

Ostatnio koło 15. września na widowni politycznej ukazał się były premier węgierski dr. Wakerlé, który wystąpił do rządów Węgierskiego i Rumuńskiego z propozycją zawarcia Unji personalnej

Lovaszego, partje: nacjonalno robotnicze, węgiersko mieszczańska, nacjonalno liberalna. i pokojowa.

Blok Lovaszy'ego postawił sobie za zadanie przeciwstawić opór partjom Friedricha, aż do obalenia jego rządu, aby po ustąpieniu tego ostatniego, utworzyć nowy rząd z przedstawicieli Bloku. W wewnętrznej polityce blok miał przeprowadzać demokratyzację zaś z zewnętrznej trzymać się orientacji aljanckiej.

Władze rumuńskie na Węgrzech w końcu sierpnia zabroniły oficerom węgierskim noszenia mundurów, odznak wojskowych jakoteż oręża i ogłosiły ich na prawach internowanych wojskowych. Po-
zatem w niczem nie zmieniły dalszego kierunku swojej polityki na Węgrzech.

W drugiej połowie sierpnia i początkach września Ententa wysłała ponownie szereg protestujących not do rządu rumuńskiego. Ponieważ rząd Rumuński oznajmił, iż żadnych wysłanych radjotelegraficznie not nie otrzymał, Rada Najwyższa delegowała do Bukaresztu angielskiego dyplomatę Sira Georga Clark'a dla wręczenia noty osobiście rządowi rumuńskiemu. Dnia 6 go września Georg Clarke przybył do Bukaresztu, gdzie wręczył prezyd. ministrów przywiezioną z sobą notę, w której Rada Najwyższa żąda bezwzględnego opuszczenia Węgier przez wojsko rumuńskie, wstrzymania dalszych rekwizycji, i oddanie komisji aljanckiej w Budapeszcie zarekwizowanych już poprzednio przez władze rumuńskie towarów, dla ogólnego podziału. Niewypełnienie warunków noty pociąga za sobą zerwanie przyjaznych stosunków Ententy z Rumunją.

Blok Lovaszy'ego dotychczas jeszcze nie konkretnego nie działał w kierunku utworzenia nowego rządu, natomiast prezyd. Stefan Friedrich trzyma się mocno na swym stanowisku i rząd jego prawdopodobnie będzie uznany przez Ententę, która chce jaknajprędzej rozpocząć pertraktacje pokojowe z Węgrami.

Ostatnio koło 15. września na widowni politycznej ukazał się były premier węgierski dr. Wakerlé, który wystąpił do rządów Węgierskiego i Rumuńskiego z propozycją zawarcia Unji personalnej

11.

między Węgrami a Rumunją z królem Ferdynandem na czele. Projekt ten wśród szerokich mas społeczeństwa jak Węgierskiego tak i Rumuńskiego zyskał żywe poparcie.

NACZELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA

WARSZAWA

L. Dz. 1616/1919 dnia 2 / X 1919 r.

Przełęcz. Wydział

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

000 000 000 1:250 000

1616/73

- *Служба Инженерная*
- *Служба Военная*
- *Служба Стрелковая*
- *Служба Пехотная (полки) (кавалерия - конница)*
- *Служба Конная (полки) (кавалерия - конница)*
- *Служба Артиллерийская (полки)*
- *Служба Артиллерийская (полки) (артиллерия - артиллерия)*

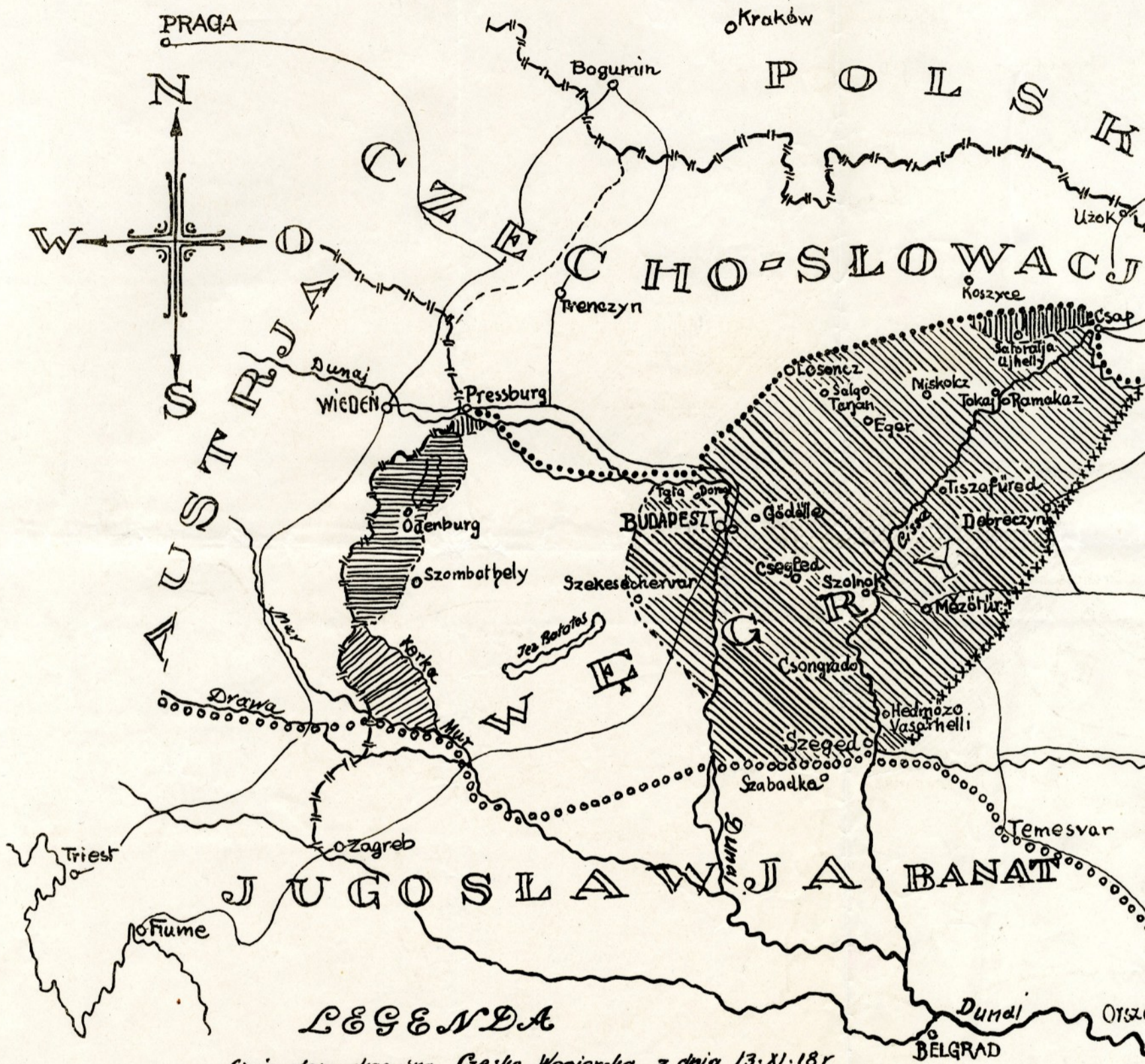

1616/73

SYTUACJA na WĘGI

z dnia 24.9.19.r.

LEGENDA

..... Linja demarkacyjna Czesko-Węgierska z dnia 13.11.18r

xxxxx Linja demarkacyjna Rumuńsko-Węgierska

o-o-o-o Linja demarkacyjna Jugoslawsko-Węgierska

Wavy hatching Teren plebisycytowy (Komitaty zachodnio-Węgierskie)

Vertical hatching Okupacja czeska

Horizontal hatching Okupacja Rumuńska

Diagonal hatching Okupacja Jugoslawska

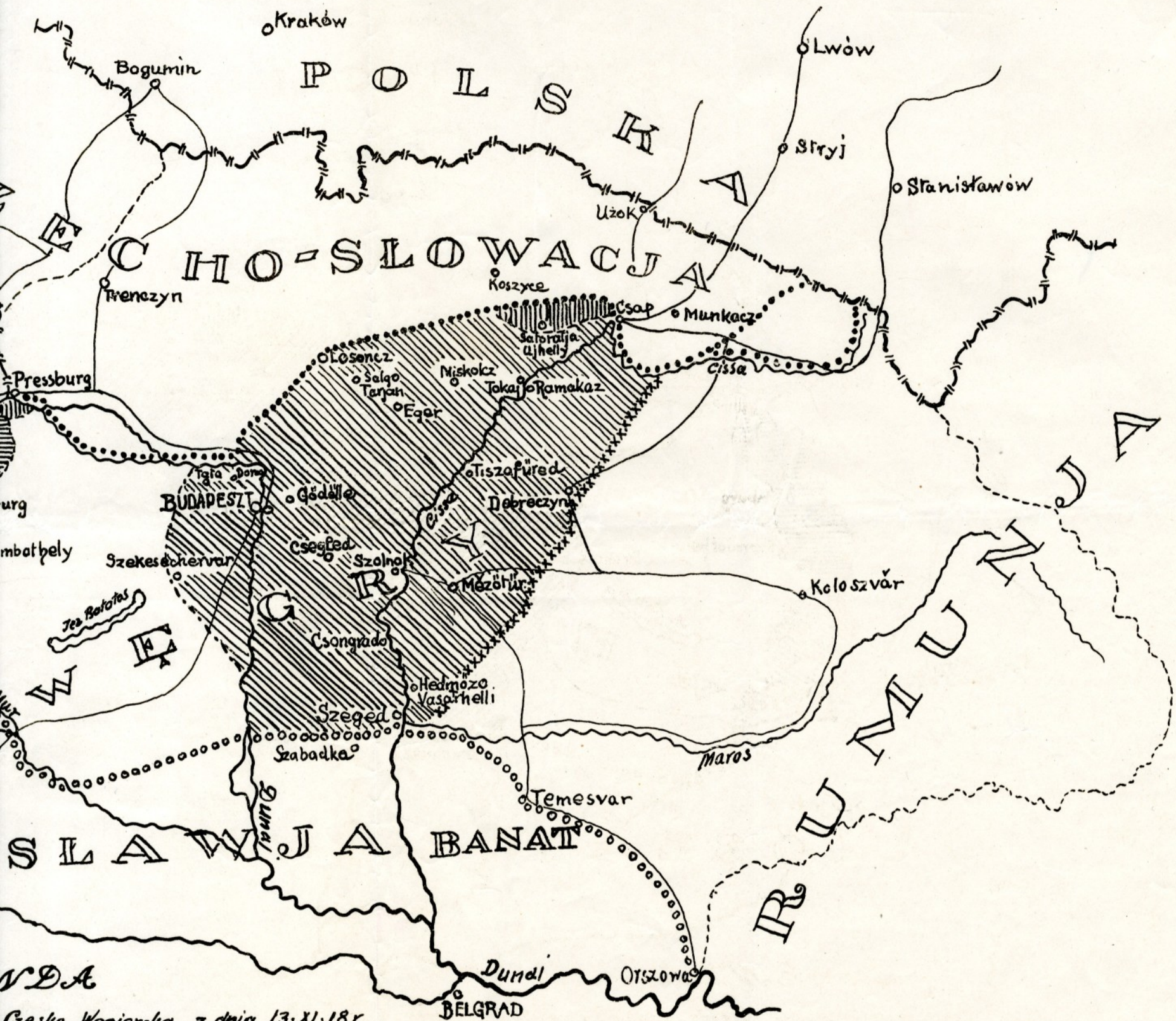
Skala 1:3.000.000

SYTUACJA na WĘGRZECH

z dnia 24.9.1918 r.

SEKCJA ZACHODU

WDA
Czesko-Węgierska z dnia 13.XI.18 r
a Rumuńsko-Węgierska
na Jugosławsko-Węgierska
(Komitaty zachodnio-Węgierskie)

ka
tawska
.000